

A KERESZTÉNYSÉG ÉS A VILÁGVALLÁSOK

A katolikus vallásteológia

GAVIN D'COSTA

Kérdések és súlypontok

1958-ban született Nairo-biban. Teológus, a Bristoli Egyetem tanára.

Az összeállításunkban olvasható írások és a beszélgetés elhangzott a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola 2017. november 7-én rendezett tudományos konferenciáján. Az idegen nyelvű szövegeket Görföl Tibor fordította. (A Szerk.)

1. A vallások kérdése a II. Vatikáni zsinaton

A múlt század hatvanas évei óta a katolikus egyházon belül számos fejlemény adódott a vallásközi párbeszéddel kapcsolatban. Ezen a hatalmas és kiterjedt kérdéskörön belül mindössze két nagyobb témát szeretnék kidomborítani: az üdvösség kérdését és a katolikus egyház zsidósághoz fűződő viszonyának problémáját.

A nem keresztény vallások kérdésében a II. Vatikáni zsinat két alapvetően lényeges szöveget fogalmazott meg. Komoly veszélyforrás, hogy egyesek csupán az egyik dokumentumot hajlandók elolvasni, mégpedig a *Nostra aetate*t, jóllehet a helyes eljárás az lenne, ha a világvallások teológiai problémája iránt érdeklődők először az egyházzal szülő dogmatikus konstitúció, a *Lumen gentium* idevágó szakaszát tanulmányoznák. Mindenesetre viszonylag könnyen összefoglalható, hogy ezekben a dokumentumokban a katolikus egyház milyen területeken tett előrelépést.

Először is, kifejezetten leszögezte, hogy kész kapcsolatot létesíteni a világ vallásaival, és készséges a párbeszéd folytatására, mivel ennek meghatározó jelentősége van az egyház életének szempontjából. Másodszorban a zsidósággal összefüggésben kijelentette, hogy nem tartható többé az a tanítás, amely szerint a zsidóságot az istengyilkosság vétke terheli. A Római levél 9–11. fejezetei alapján hitet tett amellett, hogy a zsidóság továbbra is Isten választott és szeretett népe. Ez a két megállapítás önmagában véve is óriási előrelépésnek tekinthető, és mindkettő jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a zsinat után a katolikus egyház a korábbiakhoz képest sokkal pozitívabb kapcsolatot alakított ki a zsidósággal. A harmadik lényeges fejlemény, hogy a zsinat arról is beszélt, milyen tényezőket értékelhetnek nagyra a katolikusok az iszlámban, és milyen érintkezési pontjaik lehetnek a muszlimokkal. A történelem folyamán az egyháznak ugyanolyan viharos és hányatott kapcsolata volt az iszlámmal, mint a zsidósággal — ezért is állítható, hogy a zsinati dokumentumokkal olyan új korszak kezdődik meg, amelyben immár a pozitív kapcsolódási lehetőségek állnak előtérben. A negyedik tényező abban jelölhető meg, hogy az egyház szintén pozitív, bár igen bizonytalan kijelentéseket tett a buddhizmussal és a hinduizmussal kapcsolatban. A bizonytalanság abból fakadt, hogy a zsinati atyák nem tudták, hogyan közeledjenek olyan vallási hagyományokhoz, amelyek nem kifejezetten monoteista természetűek.

Az egyházon kívül nincs üdvösség tételének értelmezése

¹Lásd Vitoria *De Indis
recenter inventis*
[A közelmúltban
felfedezett Indiákról]
és Las Casas *Beszámoló
az Indiák elpusztításáról*
írt műveit.

²Lásd erről Gavin
D'Costa: *Vatican II.
Catholic Doctrines on
Jews and Muslims*.
Oxford University Press,
Oxford, 2014.

Az egyház egyetemes missziós küldetése

A bizonytalanságnak persze előnyei is vannak: a zsinat előmozdította a katolikusok buddhistákhoz és hindukhoz fűződő viszonyának ápolását, de nem élezte ki különösebben a tanbeli problémákat.

Két további jellegzetessége is megállapítható a zsinati dokumentumoknak. Az első kifejezetten a katolikus tanítást érinti, és bár kisé meglepőnek tűnhet, rendkívül fontos: a zsinat továbbra is azt tanította, hogy az egyházon kívül nincs üdvösség (a *Lumen gentium* nyolcadik és tizennegyedik szakasza kifejezetten megemlíti ezt a hagyományos tételt). Az *extra ecclesiam nulla salus* tételét ugyanakkor rendkívül érdekesen értelmezik a szövegek: a dokumentumok szerint a tétel csak azokra vonatkozik, akik tudják ugyan, hogy az egyház maga a Jézus Krisztus által alapított igaz egyház, mégis elutasítják. Ennek az értelmezésnek mérhetetlenül nagy jelentősége van, hiszen míg a katolikusokban évszázadokon keresztül azt a meggyőződést táplálták, hogy a zsidók és a muszlimok tudatosan elvetik az Evangéliumot, most azzal kellett szembesülniük, hogy az egész problémát új megvilágításba kell helyezniük: más vallások követői ugyanis nem tudatosan és szándékosan utasítják el az igazságot, hanem olyan utat járnak, amelyet a legjobb szándékkal az igazság útjának tartanak. Állapotukat a klasszikus katolikus teológia legyőzhetetlen tudatlanságnak, *ignorantia invincibilis*nek tartotta. Ezt az állapotot azonban valójában még Aquinói Szent Tamás sem tudta elképzelni, hiszen úgy vélte, hogy Krisztus ismerete egészen általános az emberiség körében. A legyőzhetetlen tudatlanság Tamás szerint legfeljebb egy olyan gyermek esetében állhat fenn, akit farkasok nevelnek fel, de Isten még neki is belső kinyilatkoztatást, angyali közlést vagy misszionáriusokat biztosítana a halála előtt, mert máskülönben nem lenne igazságos. A 16. századtól viszont új szempont jelentkezett többek között Bartholomé de Las Casasnál és Francisco de Vitoriánál, akik szerint a legyőzhetetlen tudatlanság az Evangélium meghallása után is megmaradhat, mégpedig a keresztények botránys viselkedése miatt.¹ A II. Vatikáni zsinat ezen is túllép, és már a hagyományos keresztény kultúrákon belül is számol az Evangélium legyőzhetetlen ismerethiányával.²

A második jellegzetes szempont a misszió kérdésének szentelt dokumentumban, az *Ad gentes*ben és a *Lumen gentium* 17. pontjában található. A két szöveg szerint az egyháznak egyetemes missziós küldetése van; nem azért, mert önmagában véve oly nagyszerű és csodálatos lenne, hanem azért, mert Jézus Krisztusról közöl tanítást, s egyetemes feladata, hogy megossza másokkal ezt az örömhírt. A szövegek értelmében a misszió azt jelenti, hogy minden nemzet körében keresztény közösségeket hozunk létre, hogy minden kultúra és az egész teremtés részt vehessen a szentháromságos Istennek zengett dicsőítő és hálaénekben. A misszióval az is együtt jár, hogy kritikai igénnyel szabályozott inkulturációs folyamat során az egyház fokozatosan átalakul. Ennél a megállapításnál érdemes kissé hosszabban elidőznünk, hiszen azt a kérdést veti fel, hogy a nem keresztény vallások mely alkotóelemei alakíthatják át a kereszténység jövőbeli gyakorlatát és gondolkodásmódját. A válasz, azt hiszem, alapvetően egyszerű: a világ kultúráinak

minden jó, igaz és szent elemének helyet kell kapnia az egyházban, ha még nem tartozik hozzá az egyház valóságához. A gyakorlatban már sokkal összetettebben fest a lehetséges válasz. Az úgynevezett újvilág felfedezése után a katolikus misszionáriusok a legkülönbözőbb vallási kultúrákkal kerültek kapcsolatba, amelyek közül néhányban visszaszűrő és sötét dolgokat találtak, mások viszont tisztetletet váltottak ki belőlük. Magától értetődik, hogy ez a kettősség a misszionáriusok saját vallási kultúrájában is megvolt. A sötétség és a világosság különválasztása olykor bonyolult feladat, akár csak a jó és pozitív tényezők integrálása. Ma például már aligha fogadnánk el annak az Indiában tevékenykedő jezsuitának a véleményét, aki oly nemesnek találta az özvegyek máglyahalálának gyakorlatát, hogy azt állította, nagyot nőne a kereszténység a hinduk szemében, ha a keresztények is vállalni tudnák ezt az önfeláldozó vértanúságot!³ Ha már Indiáról esett szó, néhány katolikus misszionárius minden bizonnyal sokkal nagyobb értéket tudott tulajdonítani annak, amit egyes protestáns hithirdetők csak bálványimádásnak tudtak tartani a *púdzsá* körébe tartozó hindu cselekvésformákban (és ne feledjük, hogy a katolikus vallásgyakorlás bizonyos formáit is csak bálványimádásnak tudták minősíteni).

³Catherine
Weinberger-Thomas:
Ashes of Immortality.
Widow Burning in India.
University of Chicago
Press, Chicago, 1999, 18.

**A vallások teológiája és
az egyes vallásokkal
kialakított kapcsolat
talaján művelt teológia**

A II. Vatikáni zsinat teret nyitott a vallásokkal foglalkozó tudományos vizsgálódásnak és a vallásokra irányuló teológiai reflexiónak. Ennélfogva éppúgy létjogosultsága van a vallások teológiájának, amely elsődlegesen a Jézus Krisztussal, a Szentháromsággal, az egyházzal, a kegyelemmel és az üdvösséggel összefüggő dogmatikai kérdéseket vizsgálja, mint az egyes vallásokkal kialakított kapcsolat talaján művelt teológiájának, amely a kapcsolat különböző kontextusainak és sokszor egészen konkrét kérdéseknek szentel figyelmet. Érdemes megjegyezni, hogy a zsinat csupán néhány vallásról tett említést. Sokkal több vallás létezik a világon, például a szikh vallás, a konfucianizmus, a taoizmus, a népi és törzsi vallások, nyugaton továbbá az úgynevezett új vallási mozgalmak. Jóllehet a zsinat nem beszél róluk, olyan folyamatot indított útjára, amelynek során a katolikus tudományosság és a katolikus gyakorlat egyrészt pozitív módon viszonyulhat ezekhez a hagyományokhoz, másrészt szigorúan kritikus szemmel tekinthet rájuk. E folyamat során a katolikusok kétségkívül sokat tanulhatnak azokról az önfegyelmi eljárásokról és tevékenységformákról, amelyek segítségével előmozdítható a közjó, ellen lehet állni a rossznak és a kétségbeesésnek, s nagyobb fokú önzetlenség és szolgálatkészség alakítható ki. Ám bármennyire is igazak, jók és nemesek is ezek a dolgok, egyik sem léphet a helyébe annak a krisztusi felszólításnak, hogy teljes lényünkkel térjünk meg a szentháromságos Istenhez, álljunk ellen a bűn és az erőszak mélységeinek, s bízzuk rá magunkat megbocsátó kegyelmére, annak tudatában, hogy csak az ő kegyelmében van üdvösség. Semmi sem ad felmentést a katolikus keresztényeknek az alól, hogy felajánlják másoknak a legnagyobb ajándékot, amelyet ismernek: Jézus Krisztust, az Isten és a teremtés közötti — átalakító és megváltó erejű — kapcsolatot. Ennek értelmében a más vallásokkal kialakított kapcsolat óhatatlanul összetett: nem csupán az a feladatunk, hogy el-

ismerjük és örömmel elfogadjuk mindazt, ami igaz, jó és szent a vallásokban, a Szentlélek számos sugallatával együtt, de az is, hogy megfelelő tisztelettel kritikai igényből fakadó kérdéseket szegezzünk a vallásoknak.

Széles körű egyetértés uralkodik azzal kapcsolatban, hogy a II. Vatikáni zsinat semmit nem mondott a nem keresztény vallások teológiai státuszáról, s nem tagadta, de nem is állította, hogy „az üdvösség eszközeinek” lennének tekinthetők. A zsinat egész sor olyan kifejezést használ, amely viszonylag világos válasza mutat. A legfontosabb dogmatikai szövegben, a *Lumen gentium* 16. szakaszában azzal a fontos megállapítással találkozunk, hogy a vallásokban és a nem vallásos szemléletmódokban fellelhető pozitív tényezőket „az Evangéliumra való előkészületnek értékeli az egyház”.⁴ A *praeparatio evangelica* fogalmát használó Eusebiosz és a nyomdokain járó későbbi hagyomány nem tulajdonított üdvözítő jelentőséget a vallásokban rejlő értékeknek, hanem azt állította, hogy a vallásokban létező igazság olyan hidat biztosít, amelynek köszönhetően megérthető az Evangélium és elvethetők a tévedések. A zsinat nem nyúl vissza a *prisca theologia*, az egységes ősi teológia hagyományára, hanem a *semina verborum*, az Ige magvairól kidolgozott elméletre támaszkodik. A *Nostra aetate* 2. szakaszában arról beszél, hogy bár a vallások eltérnek a katolikus egyház tanításától, „mégis nem ritkán tükrözik annak az igazságnak sugarát, aki megvilágosít minden embert”. Ez a kijelentés az *Ad gentes* 11. szakaszában is megtalálható, amely szerint a nem keresztények körében élő keresztények részéről kívánatos, „hogy legyenek otthonosak a nemzeti és vallási hagyományokban”, s „örömmel és tisztelettel ismerjék föl ezekben az ige rejtett magvait”. A magvak fogalma Jusztinosztól kezdve egészen a zsinatig a legkevésbé sem a vallások önértékének igazolására szolgál, hanem arra utal, hogy a vallások előkészítő jellegűek: Krisztus eljövételét készítik elő, jóllehet tévedésekbe és babonákba merülnek.⁵

Mivel a zsinat után heves teológiai vita bontakozott ki e kérdésben, a tanítóhivatal külön nyilatkozatot bocsátott ki a probléma tisztázása érdekében: a „Jézus Krisztus és az egyház egyetlen és egyetemesen üdvözítő voltáról” szóló dokumentumról, a *Dominus Iesus*ről van szó. A szöveg 20–22. pontjai a zsinati tanítások szándékáról szólnak, és kitérnek a zsinati dokumentumok helytelen értelmezéseire. A *Dominus Iesus* kijelenti, hogy bár a Lélek indításának hatására a vallásokban van igazság és jóság, „nyilvánvaló, hogy ellenkezik a katolikus hittel, ha az egyházat pusztán úgy tekintenék, mint az üdvösség egyik útját a többi vallás mellett, melyek mintegy kiegészítik az egyházat, sőt lényegében egyenrangúak vele, s együtt irányulnak Isten eszkatológikus országa felé”. A dokumentum tehát elzárja az utat minden olyan felfogás előtt, amely elvi alapon kívánatosnak tartja a vallási sokféleséget (vagyis az alább még részletesebben bemutatott *de iure pluralizmust*). Arra is rávilágít, miért nem minősíthető a többi vallás az üdvösség eszközének: a fogalom kizárólag az egyházra vonatkoztatható, mivel csak az egyház nyugszik krisztológiai alapon. Pontosan ezért fog-

⁴A szöveg Caesareai Eusebioszt idézi; Eusebiosz bibliai gyökerű gondolkodásmódjának történelmi kontextusáról megbízhatóan tájékozott Aaron P. Johnson: *Ethnicity and Argument in Eusebius' Praeparatio Evangelica*. Oxford University Press, Oxford, 2006.

⁵A patrisztikus hagyományt sokszor túlságosan pozitívan értékeli ebből a szempontból; az ilyen jellegű értelmezéseken gyakorol bírálatot Paul Hacker: *Theological Foundations of Evangelisation*. Steyler, Sankt Augustin, 1980.

Dominus Iesus

lalhat állást úgy a dokumentum (fenntartások nélkül többször is hangoztatott pozitív tanításai ellenére), hogy a nem keresztény vallások *önmagukban véve* nem tekinthetők az üdvösség útjának.

Arról sem szabad azonban megfeledkeznünk, hogy a keresztény szempontból kiemelt pozitív összetevők nem feltétlenül felelnek meg a vallások önértelmezésének. Bizonyos esetekben persze egyaránt fontosnak tartják őket a keresztények és valamely nem keresztény vallás képviselői: az alamizsnálkodást és a börtöt például a keresztények és a muszlimok egyformán nagyra értékelik. Az is előfordulhat, hogy az efféle pozitív alkotóelemek mélységes szégyenkezést és csodálatot váltanak ki a katolikusokból, így például a buddhisták szóltan meditációja vagy a dzsainák erőszakmentes cselekvésformái. Elsősorban a pozitív kapcsolódási pontokat emeltem ki, de fontos tudatosítanunk, hogy nem vehetők komolyan és nem ítéltetők meg kiegyensúlyozottan, ha nem vesszük figyelembe a bűn valóságát. A *Lumen gentium* 16. pontjában a vallások pozitív értékelése után a következő baljóslatú és realista megjegyzés olvasható: „Az emberek azonban gyakran, mert a Gonosz rászedte őket, beleeszertek okoskodásukba és Isten igazságát hazugsággal cserélték föl azáltal, hogy inkább szolgáltak a teremtménynek, mint a Teremtőnek (vö. Róm 1,21.25), vagy Isten nélkül élve és meghalva ebben a világban a végső kétségbeesés fenyegeti őket. Ezért Isten dicsőségére és mindannyiuk üdvösségének előmozdítására az egyház, emlékezve az Úr parancsára: »Hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek« (Mk 16,15), gondosan törekszik arra, hogy támogassa a missziókat.”

2. Az üdvösség teológiája a zsinat utáni vitákban

Ahogy a zsinatok esetében történni szokott, a II. Vatikáni zsinat tanításával kapcsolatban is számos különböző értelmezés született a későbbi években. Én magam is csupán az egyik lehetséges értelmezésnek szeretnék hangot adni, és készségesen elismerem, hogy a megállapításaim nem tudhatják magukénak a tanítóhivatal tekintélyét. Nagyon is elképzelhető, hogy nem mindenki ért egyet az elgondolásaimmal — ez a feszültség azonban csak a kérdések tisztázásának ügyét szolgálja.

A zsinat utáni évtizedekben folyó viták egyik vissza-visszatérő alap-eleme volt az üdvösség problémája.⁶ A nem keresztény vallásokra vonatkozó pozitív zsinati kijelentések fényében ugyanis természet-szerűleg felmerült az a kérdés, hogy üdvözülhetnek-e más vallások követői, ha jóhiszeműen követik a saját vallási hagyományait, nem pedig tudatosan utasítják el a katolikus egyház által hirdetett igazságot. A kérdés hatalmas vitát gerjesztett. Ebben az összefüggésben alapvetően három eltérő szempont különböztethető meg egymástól. Az első szempont képviselői azt állítják, hogy amennyiben nem keresztény emberek is üdvözülhetnek, amint a jelek szerint a zsinat tanítja, akkor szükségképpen a vallásuk *által* üdvözülnek. A másik álláspont szerint a nem keresztények elérhetik az üdvösséget, de csakis a vallásuk *ellenére*, semmiképpen sem a vallásuk által. A harmadik elgondolás szerint a zsi-

⁶A vita előzményeiről megbízhatóan tájékoztat Francis A. Sullivan: *Salvation Outside the Church? Tracing the History of the Catholic Response*. Paulist Press, New York, 1992.

nat egyáltalán nem is állított semmit más vallások követőinek üdvösségéről.

A vita megszakítás nélkül zajlik egészen a mai napig, s a felhozott érvek sokasága mellett mindig erős érzelmi töltetű is van az idevágó eszmecsereknél. Alapvető probléma, hogy miként kell értelmeznünk a zsinati szövegeket. Előfordul, hogy Karl Rahnerre hivatkozó (és nem feltétlenül joggal hivatkozó) teológusok azt a véleményt képviselik, miszerint a zsinat elismeri a kereszténység különböző anonim formáit. Mások inkább Szent Ágoston szemléletmódjának talán állnak (ilyen például Joseph Ratzinger, és bizonyos mértékben Hans Urs von Balthasar is), és azt hangsúlyozzák, hogy a vallások önmagukban véve ugyan nem közvetítenek kinyilatkoztatást, de számos pozitív és szent alkotóelemük van. A vita természetesen nem dönthető el néhány megjegyzés segítségével, és a megértéséhez mindenképpen elmélyült tájékozódás szükséges. Az árnyalt helyzetfelméréshez azonban segítséget nyújthat, ha megvizsgáljuk, közölt-e a zsinat óta a tanítóhivatal olyan tanítást, amely támpontokat ad a tájékozódáshoz (a továbbiakban a Hittani Kongregáció megnyilatkozásaira fogok utalni, s fontos leszögezni, hogy bár a kongregáció része a tanítóhivatalnak, megállapításai nem azonos rangúak a pápai nyilatkozatok tekintélyével).

A tanítóhivatal három kapcsolódó álláspontja

A tanítóhivatal mármost három területen szolgált ilyen jellegű felvilágosítással, és három szempontot rögzített. Először is azt, hogy a Szentlélek által egyedül Jézus Krisztus az oka az üdvösségnek, mindenütt és minden egyes ember esetében. Ha elfogadjuk ezt a tételt, akkor természetesen még nagyon sokféle elképzelésünk lehet arról, hogy miként cselekszik Isten az egyház látható határain kívül, de nem vélhetjük úgy, hogy üdvözítő cselekvése oksági szempontból független lenne Jézus Krisztustól.

A második tanítóhivatali álláspont talán kevésbé tűnik határozottnak, mivel az elsővel ellentétben nem hangzott el újra meg újra az elmúlt évtizedek folyamán, de ugyanolyan fontos (ezt fentebb röviden már érintettük). Ennek értelmében nem tekinthető legitimnek a *de iure* pluralizmus. A — rendkívül sok vitát kiváltó — kifejezés természetesen magyarázatot igényel. A *de iure* pluralizmus elutasítása lényegében azzal az állásfoglalással egyenértékű, hogy más vallásoknak nem lehet ugyanolyan jelentőségük és szerepük az üdvösség szempontjából, mint a kereszténységnek. Lehet, hogy nagyszerű igazságokat fogalmaznak meg, lehet, hogy a szépség és a jóság egészen nagymértékben van jelen bennük, sőt a zsidóság esetében kinyilatkoztatást is közölhetnek, de mivel nem hirdetik Jézus Krisztust, nem állítható, hogy objektív üdvözítő értékük van. A katolikus teológia tetszése szerint bármilyen irányban elindulhat — egyedül a *de iure* pluralizmus álláspontját kell kerülnie.

A viták összefüggésében a tanítóhivatal harmadsorban végül azt jelentette ki, hogy konkrét gyakorlatuk és szertartásaik révén más vallások ténylegesen közvetíthetik Istent a követőknek. Különösen fon-

tos a *Dominus Iesus* következő két mondata: „Kétségtelen, hogy a különféle vallási hagyományok hordoznak és fölkinálnak olyan vallásos elemeket, melyek Istentől származnak, és részét alkotják annak, »amit a Szentlélek munkál az emberek szívében, a népek történelmében, a kultúrákban és a vallásokban«. Valójában a többi vallás néhány imádsága és szertartása előkészíthet az Evangéliumra, amennyiben alkalmas adnak az emberi szívnek és nevelik arra, hogy az megnyíljon Isten tevékenysége előtt.” A dokumentum tehát egyrészt nem biztosít lehetőséget a vallási sokféleség elvi igazolására, másrészt azonban kívánatosá teszi annak vizsgálatát, hogy a nem keresztény vallások pozitív összetevői miként alkothatják részét annak az isteni tervnek, amelynek az a célja, hogy minden ember eljusson Krisztushoz. A pozitív összetevők nem tekinthetők önmagukban véve pozitívnak, hanem csak előkészületül szolgálnak. Ennek a különbségtételnek elementáris jelentősége van. A második és a harmadik állítás között tagadhatatlanul van némi feszültség — de pontosan ez teszi annyira izgalmassá a katolikus teológiát, amely megállapít néhány irányelvet, majd a teológusoknak komoly erőfeszítést kell tenniük annak érdekében, hogy összebékítsék őket egymással.

Talán meg szabad említenem egy személyes példát, amely érzékelteti, mennyire nehéz lehet ezeknek az irányelveknek az összebékítése. Van egy nagyszerű muszlim barátom, aki orvos, és az egész napját a munkájával együtt úgy osztja be és úgy szervezi meg, hogy eleget tudjon tenni a naponta ötször végzett imádság kötelességének. Rám nézve sokszor megszegyenítően komolyan veszi Isten misztériumát és transzcendenciáját, és nehéz élethelyzetekben többször kérte tőlem, hogy imádkozzam vele a helyzet javulásáért — személyes kapcsolatunk során szemernyi kétségem sem maradt afelől, hogy ez az ember az életszentség útján jár, és arról is meggyőződhettem, hogy útját a saját vallása határozta meg. E ponton nem is mondok többet, és a kérdést meghagyom kérdésnek.

3. A katolikus egyház és a zsidóság viszonyának problémája

Az üdvösség kérdése mellett a zsinat utáni években másodsorban a katolikusok és a zsidók kapcsolatának problémaköre is kitüntetett figyelemben részesült. A zsinatok történetét tanulmányozva a katolikus hívők sokszor felismerhetik, hogy Isten cselekvésének olykor nagyon titokzatos útjai vannak. A zsinat idején a zsidókról szóló tanítás hallatán ugyanis senkinek sem jutott eszébe, hogy a zsinat azt kívánja kijelenteni, a zsidóságot ma is érvényes szövetség fűzi Istenhez. A nyolcvanas években II. János Pál pápa viszont már többször is hangot adott ennek a tanításnak, és tételét a későbbi pápák is megismételték. Nagyon izgalmas kérdés tehát, hogy vajon a zsinat megfogalmazta-e ezt a tanítást, vagy inkább csak később alakult ki, vagy esetleg burkoltan jelen volt már a zsinati szövegekben, és a későbbi pápák csupán kifejezetten is szavakba öntötték. A kérdés hallatlanul érdekes, és csak ugyanazt tudom mondani, mint korábban: a megválaszolása elmélyült és beható tájékozódást igényel.

Mindenesetre a feladatunk egyértelmű: tudatosítanunk kell magunkban a fentebb felsorolt összes egyházi tanítást, és egyidejűleg azt is át kell gondolnunk, hogy a zsidók változatlanul érvényes isteni szövetség keretei között élnek. A keresztények közel kétezer éven át úgy tartották, hogy a zsidóság érvényét veszítette. Szerencsére azonban a tanítóhivatal sohasem jelentette ki ezt konkrét formában, és szerencsére az ellenkezője ma fokozatosan részévé válik a *magisterium* tanításának. A zsidóság ma is érvényes szövetségéről szóló tannak legalább két érdekes következménye van. Ha a zsidóságot változatlanul érvényes szövetség köti Istenhez, akkor felmerül a kérdés, miként egyeztethető össze ez a meggyőződés azokkal a tételekkel, melyek szerint az egyházon kívül nincs üdvösség, és Jézus Krisztus az egyetlen út, az egyetlen igazság és az élet egyetlen forrása. A zsidókkal való vallási kapcsolatokért felelős vatikáni bizottság legújabb dokumentumában meglehetősen különös megoldást találunk erre a problémára. A szövegekben ugyanis két olyan tétel fogalmazódik meg, amelyek szemlátomást nem békíthetők össze könnyen egymással. A szöveg először is kijelenti, hogy Jézus Krisztus a zsidó vallás beteljesedésének tekintendő, azután pedig leszögezi, hogy a katolikus egyház részéről nem lehet létjogosultsága a zsidóságra irányuló intézményes misszióknak. Nagyon érdekes megfigyelni, hogy a dokumentum egészen határozottan kiáll a beteljesedési elmélet mellett (a zsidóság beteljesedik Jézus Krisztusban), ugyanakkor azt is nyomatékosan kijelenti, hogy a zsidóság továbbra is érvényes vallás, amely hiteles istenkapcsolatot nyújt és hiteles utat kínál Istenhez. Az intézményes misszió ellen állást foglaló szemléletmódra magyarázatot adhat, hogy a misszió fogalma számos zsidóban komoly félelmet kelt és nyomasztó emlékeket ébreszt, olyannyira, hogy hiteles misszió nem is végezhető irányukban.

További felmerülő
kérdések

Az új tanítás második izgalmas következménye azzal függ össze, hogy a zsinat szerint nem feledkezhetünk meg arról a tényről, miszerint Jézus korában és az első két században egymással párhuzamosan létezett a körülmetéltek egyháza és a pogányok egyháza, s a kettő együttesen alkotta a korai egyházat. Egészen megdöbbentő és hallatlanul fontos, hogy mai ismereteink tükrében valószínűleg rá sem ismernénk a korai egyházra, mivel mi már eltüntettük a színről a körülmetéltek egyházát. Ebből pedig a következő izgalmas kérdés adódik: ha egy vallásos zsidó csatlakozni akarna a katolikus egyházhoz, és zsidó vallásgyakorlatának számos elemét meg kívánná őrizni (például sajátosan zsidó imaformáit), vajon hogyan fogadná szándékát a katolikus egyház? A IV. Lateráni zsinat még úgy nyilatkozott, hogy a két vallás nem egyeztethető össze egymással: csakhogya a zsinat nem tanbeli döntést hozott, hanem csupán a gyakorlat szempontjából foglalt állást. Meg merném kockáztatni azonban azt az állítást, hogy ily módon maga Jézus Krisztus is ki lenne zárva a katolikusok köréből. Mindenesetre annyi egészen biztosan kijelenthető, hogy izgalmas kérdések egész sora vetődik fel, ha hajlandók vagyunk komolyan venni az egyház tanítását.

